

משך חכמה

פרשת ויחי, פסקא יב - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ונראה כי אך העם חמל, אבל מספר אנשי יהודה החרים בלא חמלה. ולכן כיון שלא חטאו בעמלק, זכה במלכות, ונכון. וזה שאמר, משום שידך בעורף אויביך, שלא תחמול על עמלק, לכן ישתחו לך כו'. וזהו שני מצות (סנהדרין כ, ב) להכרית זרעו של עמלק, ולהקים להם מלך, ודו"ק².

[יג]

(מט, יד-טו) יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתיים: וירא מנחה פי טוב ואת הארץ פי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד: מה הפירוש "ויהי למס עובד" (מט, טו) ויהי למס עובד. פירוש³, כי עבודתו בתורה נותן ממנה

זרע עמלק רק על ידי העמדת המלך, לפיכך שאול שחמל על עמלק ניטלה ממנו המלוכה וניתנה לזרע יהודה, שהוכיח שלא חומל על זרע עמלק.
² תמצית דבריו: מה הפירוש "ידך בעורף אויביך", ומה השייכות לזה הא דישתחו לך בני אמך ונראה ד"ידך בעורף אויביך" היינו שלא תחמול על עמלק, לכן תזכה למלוכה, "ישתחו לך בני אביך", כי מצות מלך ותחיית עמלק תלויים זה בזה.

[יג]

³ [יג] (מט, יד-טו) "יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתיים: וירא מנחה פי טוב ואת הארץ פי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד" ע"כ. יש לדקדק, דהנה רש"י פירש וז"ל "וירא מנחה כי טוב - ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבול - עול תורה: ויהי - לכל אחיו ישראל: למס עובד - לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודתו" עכ"ל. [דלא כתרגום אונקלוס, שפירש את הפסוק בדרך אחרת לגמרי]. והנה על דרך פירוש רש"י, הלשון מס עובד קשה, שאינו במשמע לפסוק הוראות בתורה, אף על פי שפירוש רש"י מקורו בבראשית רבה (ויחי צט, י) וז"ל "ויהי למס עובד, מהו מס, זו הלכה שהיו טועים בה, היו מבקשים מידם". ונראה לפרש, על פי בראשית רבה שפירשו שם לפני כן (פיסקה ט), מדוע הקדים יעקב את ברכת זבולון, והרי יששכר נולד קודם, וייחוס יששכר הוא לפני זבולון. וז"ל [מט, יג] זבולון לחוף ימים ישכון, הרי זבולון קדם ליששכר, שכן מייחסן יששכר זבולון, ולמה כן. אלא שהיה זבולון עוסק

פרשת ברכת יעקב לבניו

בראשית מט, א - לג

פסקאות: יב - טו

[יב]

(מט, ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך ישתחו לך בני אביך:

מה הפירוש "ידך בעורף אויביך", ומה השייכות לזה הא דישתחו לך בני אמך (מט, ח) ידך בעורף אויביך, ישתחו לך בני אביך. בתוספתא ברכות (ד, טז)¹ נאמרו טעמים מפני מה זכה יהודה למלכות, יעויין שם. ואולי יתכן עוד כי בשמואל-א טו, ד וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים ומאתים אלף רגלי ועשרת אלפים איש יהודה. ולבסוף כתוב (שם פסוק ט) ויחמול שאול והעם כו'.

¹ [יב] (מט, ח) "יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך ישתחו לך בני אביך" ע"כ. יש לדקדק: א. מה הפירוש "ידך בעורף אויביך". ב. מה השייכות לזה הא דישתחו לך בני אמך. והנה בתוספתא ברכות (ד, טז) נאמרו כמה טעמים, מדוע זכה יהודה למלכות: א. שהודה במעשה דתמר. ב. שהציל את יוסף. ג. מפני הענוה, שנאמר (לעיל מד, לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער. ונראה טעם חדש על פי דיוק בספר שמואל, דכתיב (שמואל-א פרק טו, ד) "וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים מאתיים אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה". מלשון הכתוב מוכח שעשרת אלפים איש יהודה היו מלבד העם. והנה להלן כתיב (שם, פסוק ט) "ויחמל שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והפקר והמשנים ועל הפרים ועל כל הטוב ולא אבו התקיימם", ולא כתוב מה עשו יהודה, מוכח מזה, שעשרת אלפי איש יהודה לא חמלו על עמלק והחרים, ולכן כנגד זה למלוכה, וזה ביאור הכתוב כאן "ידך בעורף אויביך" שלא תחמול על עמלק, לכן תזכה למלוכה, "ישתחו לך בני אביך". ונכון הוא. ומיושב כל הדקדוקים.

והטעם שבזכות מחיית עמלק זכה יהודה למלוכה, כיון ששי המצות שייכות זה לזה, שמבואר בסנהדרין (כ, ב) שנצטוו שני מצות להכרית זרעו של עמלק, ולהעמיד להם מלך, ומי שזוכה להכרית זרעו של עמלק הוא ראוי למלוכה, ותלויים שני מצוות אלו זו בזו. ואף על פי שמבואר בגמרא שם שמצות מלך לפני הכרתת זרע עמלק, וכן פסק הרמב"ם (הלכות מלכים פרק א, א-ב) אם כן רואים שעמדת המלך אינה תלויה בהכרתת זרע עמלק, אלא קודמת לו, מכל מקום, קיום מלכותו אינה אלא על ידי כריתת זרע עמלק, דתכלית העמדת המלך היא כדי שיכרית זרע עמלק, שאין אפשרות להכרית

משך חכמה

פרשת ויחי, פסקא יב - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(מט, כו) בְּרַכְתָּ אֲבִיךָ גְּבֻרָו עַל בְּרַכְתָּ הוֹרֵי עַד תֵּאָנוּת גְּבַעַת עוֹלָם תְּהִיִּינָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָּקָד נְזִיר אֶחָיו.

מדוע הזכיר יעקב שיוסף היה נזיר

(כו) ברכות אביך גברו על ברכות הורי וכו' תהיין וכו' נזיר אחיו. הענין⁵, דכל בניו של יעקב היו מצערים את אביהם במה שלא

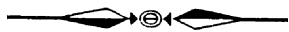
מס לזבולון, וכמו שדרשו ז"ל (בראשית רבה ויחי, צט, ט) על פסוק (דברים לג, יח) שמח ישכר באהליך וזבולון בצאתיך. ובסוטה (כא, א) כשמעון אחי עזריה, והבן⁴.

[יד]

וכיון שנתבאר שהמחזיק תורה מקבל חלק בלימוד התורה, יש לפרש, שזה פירוש הכתוב בפשט ממש, דלשון מס הוא להפריש חלק מנכסיו למלך, כך גם הלומד בזכות המחזיק, הוא משלם מזכות תורתו מס למחזיקו. ועובד, היינו עבודה בתורה. וכך פירוש הכתוב, ויהי יששכר, למס עובד, שנתן מס מעבודתו בתורה, דהיינו מתורתו יתן מס למחזיקו דהיינו זבולון.

⁴ תמצית דבריו: ויהי למס עובד, פירושו, שיששכר היה נותן חלק מעבודתו ועמלו בתורה לזבולון, כיון שהיה מפרנסו, שהמחזיק תורה יש לו חלק בתורתו של הלומד תורה.

[יד]

⁵ [יד] (מט, כו) "בְּרַכְתָּ אֲבִיךָ גְּבֻרָו עַל בְּרַכְתָּ הוֹרֵי עַד תֵּאָנוּת גְּבַעַת עוֹלָם תְּהִיִּינָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָּקָד נְזִיר אֶחָיו" ע"כ. יש לבאר מדוע נקרא יוסף "נזיר אחיו". ואמרו חז"ל (שבת קלט, א) שמיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין, ולכן נקרא "נזיר אחיו". אבל יש לדקדק: א. מדוע דוקא כאן כשבירך יעקב את יוסף, קורא לו יעקב אבינו "נזיר אחיו", מה ענין נזירותו לברכה. ב. לפי רבי יוסי ברבי חנינה (שם), גם שאר השבטים לא שתו יין כל הכ"ב שנים, וכן הוא במדרש רבה בראשית רבה (מקץ, פרשה צב), וכן פירש רש"י בחומש (מג, לד).

ונראה, דיעקב בירכו שכל הברכות שנתברכו אברהם ויצחק יהיו שלו, ורצה לתת טעם מדוע דוקא יוסף זוכה לזה, לכן אמר, ששאר הבנים היו בכל הכ"ב שנה מצערים את אביהם שלא אמרו לו שיוסף נמכר למצרים, ויוסף עצמו, לא רק שלא ציערו, אלא להפך, היה מצטער בצרת אביו ובצרתו, והיה נזיר כל הכ"ב שנה, לפיכך ראוי הוא לברכת אברהם ויצחק, ולא שאר אחיו הנותרים. ואף על פי שגם נזרו עצמם מיון, מכל מקום ציערו את אביהם כל השנים. ומיושב כל הדקדוקים.

א]. ה. וקשה מדוע בנימין לא זכה לזה, הרי לא ציער את אביו במכירתו (ואולי לא ידע מהמכירה), ונראה דכיון שבנימין היה קטן מיוסף, בודאי

בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה, וזבולון בא ומאכילו, לפיכך קדמו, עלי אמר הכתוב (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, יששכר כונס [סחורה לחוף הים לגבול זבולון, וזבולון מגיעו לארצות אחרות על ידי ספינות. מתנות כהונה] וזבולון מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו, וכן משה אומר (דברים לג, יח) שמח זבולון בצאתך, למה, שיששכר באהליך, שלך הן, שאת מסייעו לישב בהן" ע"כ. מבואר, שיעקב ומשה רבינו ע"ה הקדימו את זבולון לפני יששכר, כיון שבזכות זבולון היה יששכר לומד תורה ויושב באהלים, ויש לזבולון חלק בתורתו של יששכר.

ונראה, דהא דכתיב שמח זבולון כו', אין הפירוש שזבולון ישמח רק בצאתו לסחורה ויששכר רק באוהל תורה, אלא שזבולון צריך לשמוח ביציאתו לסחורה אף על פי שאינו לומד תורה, מפני שיששכר באוהל, ויש לו חלק בתורתו של יששכר, והיינו שיציאתו לסחורה מביאה לו חלק בתורת יששכר.

וכן הוא מפורש בסוטה (כא, א) שיש למחזיק תורה חלק בתורת יששכר, דאמרו, על הכתוב (שיר השירים פרק ח פסוק ז) "מִים רַבִּים לֹא יִכְלוּ לְכַבֹּת אֶת הָאֵהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בִּיתוֹ פְּאֵהָבָה בּוֹז יְבוּזוֹ לוֹ", ומשמעות הפסוק, שמי שיתן כסף לקנות אהבת תורה, דהיינו שירצה לקנות שכר לימדו התורה דהיא אהבה, בהון ביתו, יבוזו לו, כי אי אפשר לקבל חלק בשכר לימוד התורה בתמורת הון ביתו. ועל זה אמר עולא (שם) "לא כשמעון אחי עזריה, ולא כר' יוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא" ע"כ. ופרש"י וז"ל "שמעון אחי עזריה - תנא הוא במשנה קמייתא דובחים, ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא, כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון, לכן הוא נקרא על שם עזריה אחיו, וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו" עכ"ל.

הנה מבואר שרק אם לאחר שלמד תורה באים לבקש ממנו לתת שכר מלימודו, בוז יבוזו לו, אבל אם לומד בזכות שאחד מפרנסו, יש למפרנס חלק בתורתו, ויכול לתת הון ביתו עבור אהבת תורה, ולכן נקרא שמעון על שם אחיו, ותורתו של רבי יוחנן היתה גם לזכות הנשיא שפרנסו.

משך חכמה

פרשת ויחי, פסקא יב - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מישראל, ודו"ק⁸.

פרשת קבורת יעקב בארץ ישראל

בראשית נ, א - יג

פסקאות: טז - יט

[טז]

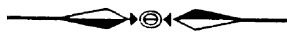
(ג, ד-ה) - (ד) וַיַּעֲבְרוּ יָמֵי בְּכֵיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר
אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר: (ה) אָבִי
הַשְּׂבִיעֵנִי לֵאמֹר הֲנֵה אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֲעֵלָה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה:

מדוע לא דבר עם פרעה בעצמו

(ג, ד) וידבר יוסף אל בית פרעה וכו'. לשיטת רמב"ן (תורת האדם
שער מי שמתו מוטל לפניו, ומובא בטור יורה דעה סימן שמא),
אונן כל זמן שלא נקבר, אסור לסוך ולרחוץ ולקשט, וגם לרמב"ם

שבטים, ולא יכלה שבט שלם מהם.

⁸ תמצית דבריו: מה כונת הפסוק "כל אלה שבטי ישראל שנים
עשר" – ונראה שבא לומר, שאף על פי שלא ברכתי את ראובן
שמעון ולוי, מכל מקום אין נקראים ישראל אלא בכללות כל
השבטים, ובכללות שם ישראל לא גרע שלוש השבטים משאר
השבטים. ועוד יש לומר, שהתכון לומר להם, שלעולם לא יכלה
שבט מישראל, ולעולם יהיו שנים עשר שבטים, ולא יכלה שבט
שלם מהם.

[טז]

⁹ [טז] (ג, ד-ה) – (ד) וַיַּעֲבְרוּ יָמֵי בְּכֵיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר
אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר: (ה) אָבִי
הַשְּׂבִיעֵנִי לֵאמֹר הֲנֵה אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֲעֵלָה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה ע"כ. יש לדקדק, מדוע יוסף שהיה
משנה למלך היה צריך לבקש מהם שידברו עם פרעה, ולא דיבר בעצמו עם
פרעה. ונראה, לפי שיטת הרמב"ן (תורת האדם) דאונן אסור לרחוץ ולסוך,
ואפילו לרמב"ם (אבל א, ב) שמתיר, אין ראוי שילבש בגדי מלכות להכנס
למלך, לפיכך לא היה יכול להכנס למלך לדבר עמו. [והקדימו בזה ר' חיים
פלטאל מבעלי התוס', תלמידו וחברו של המהר"ם מרוטנבורג]

הגידו לו ממכירתו. אולם יוסף היה מצער עצמו כל הכ"ב שנה
שלא שתה יין, וכמאמרם (שבת קלט, א) נזיר אחיו, שהיה נזיר
מן היין. וזה שאמר ברכות אביך כו' לראש יוסף ולקדקד נזיר
אחיו, ולא לבניו הנותרים, שלא נזהרו בכבוד אביהם. ודו"ק⁶.

[טז]

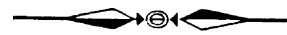
(מט, כח) כָּל אֱלֹהֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשֶׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם
אֲבִיהֶם וַיִּבְרָךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתוּ בְּרַךְ אוֹתָם:

מה כונת הפסוק "כל אלה שבטי ישראל שנים עשר"

(מט, כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר. יתכן⁷ דהמה דברי
יעקב. אף על פי שלא ברכתי את השלוש הראשונים, בכל זאת כל
אלה הם שבטי ישראל, ובכללותם נקראו בשם ישראל. ואולי
כיוון למה דאמרו ריש פרק יש נוחלין (בבא בתרא, קטו, ב) גמירי
דלא כלה שבטא, והשבט יהיה בפני עצמו, ולא ימחה שבט

מגיע ליוסף לפני בנימין, אבל שאר השבטים שהיו גדולים מיוסף, הוצרך
יעקב אבינו לתת טעם מדוע בירך אותם].

⁶ תמצית דבריו: יעקב הזכיר שהיה נזיר, לתת טעם, מדוע ברכת
אברהם ויצחק יהיו רק על ראש יוסף. כיון שבכל הכ"ב שנים
שבניו ציערהו, על שלא הגידו לו שיוסף נמכר למצרים, היה יוסף
מצער עצמו בצערו של אביו ושל עצמו ולא שותה יין, לפיכך רק
הוא ראוי לקבל הברכות.

[טז]

⁷ [טז] (מט, כח) "כָּל אֱלֹהֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשֶׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם
אֲבִיהֶם וַיִּבְרָךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתוּ בְּרַךְ אוֹתָם" ע"כ. יש לדקדק, מה כונת
הכתוב לומר "כל אלה שבטי ישראל", וכי לא ידענו שאלו הם שבטי ישראל.
ויתכן לומר, שמילים אלו אמר יעקב אבינו לבניו, וכונתו, שאף על פי שלא
ברכתי את ראובן שמעון ולוי, מכל מקום אין נקראים ישראל אלא בכללות
כל השבטים, ובכללות שם ישראל לא גרע שלוש השבטים משאר השבטים.
ועוד יש לומר, שהתכון לומר להם, שלעולם לא יכלה שבט מישראל,
כדאמרו ריש פרק יש נוחלין (בבא בתרא, קטו, ב), לכן אמר שכל שבט
ושבט בפני עצמו הם שבט שישאר לעד, וכל אלא יהיו לעולם שנים עשר

משך חכמה

פרשת ויחי, פסקא יב - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אעשה כו' (מז, ל), רק השביעני, שלא יהיה כבוד בעמו ובארצו שהמליכוהו ועשו לו טובה הרבה, ובכל זה אביו האלקי, אשר קברו היה לתפארת להמצריים, הוציאו ארצה כנען, לכן אמר כי אביו השביעו לקברו בקבר הכין לו בחייו, משום דאדם יכול להשביע חבירו בדבר שברשותו, כדעת רבינו הר"ם פרק ה דשבועות (רמב"ם, ה, ד), יעוין שם, לכן השביעו שיליך אותו ולא יקברוהו במצרים. כי אמנם אחר שמת האדם אין הגוף דבר שברשותו, שאז לאו בר זכיה הוי, והגוף אינו שלו [רק מדין כבוד], אולם יעקב אבינו לא מת והוא חי (תענית ה, ב), נמצא כי הוא עדיין הגוף ברשותו, ויכול להשביעו שלא יקברו במצרים, ודו"ק¹².

בלשון בני אדם]. ולכן אמר להם שאביו ביקש שיקברנו בקבר שכבר כרה בארץ ישראל, שעוד לפני שבא לארץ מצרים, כבר היה לו קבר מוכן, ואין זה כל כך בזיון למצרים.

ואף על פי שלא נשבע לאביו, אלא אביו השביעו, חלה השבועה, על פי מה שכתב הרמב"ם (שבועות ה, ד) שאדם יכול להשביע את חבירו שלא הכנס לביתו, שכל דבר שברשותו של אדם, יכול להשביע אחרים שלא ישתמשו ברשותו. [ומה שכתב לעיין בדברי הרמב"ם, כיון שדבריו באמת צריכים עיון, איך תחול שבועה על חפץ, והא שבועה איסור גברא ולא איסור חפצא, ורק קונם חל על החפץ, כך הקשה הטור (יורה דעה רלו), וחכמי הדורות נשאו ונתנו בדברי הרמב"ם, עיין בכסף משנה, משנה למלך, ורבינו בספרו אור שמח מיישב ששיטת הרמב"ם על פי הירושלמי, ואין כאן המקום להאריך בזה]. ולכן היה יכול יעקב להשביע שלא יקברו את גופו במצרים, כי הגוף רשותו הוא, ואוסר את גופו על אחרים לקברו מצרים. ואף על פי שכשמת האדם אין הגוף ברשותו, שפקע ממנו כל זכיה, ורק לכבודו יכול לבקש מה יעשו בו, אבל בדין ממש, מכל מקום, שאני יעקב שיעקב לא מת (תענית ה, ב), לפיכך גופו היה ברשותו גם לאחר מותו.

[אבל לא השביעו שיקברנו בארץ ישראל, שעל זה אין יכול להשביע, אלא השביעו שלא יקברו גופו בארץ מצרים, ועל זה בודאי יכול לחול שבועה, שהגוף ברשותו. ואף על פי שכתב רבינו שהשביעו לקברו בארץ כנען, הכונה שכיון שאוסר עליו לקברו בארץ מצרים, ממילא בהכרח יקברו בארץ ישראל. ולכן בסיום דבריו דקדק וכתב שהשביעו שלא יקברו במצרים, כי זה בלבד תכלית השבועה].

¹² תמצית דבריו: הטעם שאמר שאביו השביעו והרי יוסף עצמו

(אבל א, ב) דאונן שרי, אין זה מדרך הנימוס וכבוד אביו לסוף וללבוש בגדי שררות כפי הראוי להיות בבואו אל המלך, בעוד אביו מת מוטל לפניו, לכן לא היה יכול ליכנס אל פרעה לדבר עמו¹⁰.

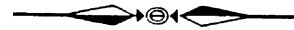
[יז]

(ג, ה) אָבִי הַשְּׁבִיעֵנִי לְאֹמֵר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי וְעֵתָה אֶעֱלֶה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאֶשְׁוֶבָה:

מדוע אמר שאביו השביעו והרי יוסף עצמו נשבע

(ג, ה) אביו השביעני לאמר. לא¹¹ אמר לו כי הוא בעצמו נשבע אנכי

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שיוסף לא דבר עם פרעה בעצמו, כיון שאין ראוי שילבש בגדי מלכות להכנס למלך, כשמתו מוטל לפניו.

[יז]

¹¹ [יז] (ג, ה) "אָבִי הַשְּׁבִיעֵנִי לְאֹמֵר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי וְעֵתָה אֶעֱלֶה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאֶשְׁוֶבָה" ע"כ. יש לדקדק: א. הרי יעקב לא השביע את יוסף לקברו בארץ כנען, אלא יעקב אבינו ביקש מיוסף שישבע לו, ויוסף בעצמו נשבע לאביו, כדכתיב "כט) וַיִּקְרְבוּ יָמָי וַיִּשְׁרְאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מְצֹאֲתִי חָן בְּעֵינֶיךָ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְנֶאֱמַת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם: (ל) וְשִׁכַּבְתִּי עִם אֲבֹתַי וְנִשְׁאַתְנִי מִמִּצְרָיִם וַיִּקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֵתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּכָרְךָ: (לא) וַיֹּאמֶר הַשֶּׁבַע לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשְׁרְאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", ומדוע אמר יוסף שאביו השביעו. ב. מדוע דקדק לומר להם שאביו אמר שיקברנו בקבר אשר כרה כבר בארץ כנען, ומאי נפקא מינא בזה. ג. איך יכול יעקב להשביע את יוסף שיקברנו בארץ ישראל, והרי שבועה אינה חלה אלא מה שאדם משביע את עצמו, או אוסר על אחרים את נכסיו, אבל אין אדם יכול להשביע אחרים לעשות דבר פלוני.

ונראה, דיוסף לא רצה לספר לבית פרעה שנשבע לאביו שיקברו במצרים, כי היא כפיות טובה, כיון שקברו של יעקב אבינו היה תפארת למצרים, ומצרים עשו את יוסף מלך ומושל, לפיכך אין מן הראוי לומר להם שהוא כפוי טובה ושנשבע לאביו שיוציאו ממצרים, לכן אמר שאביו השביעו ולא נשבע בעצמו, [ואין זה שקר, שכיון שביקש שישבע לו, הרי כאילו השביעו

משך חכמה

פרשת ויחי, פסקא יב - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הארץ, ולדידהו הוי כדאמר רבא מועד קטן כב, א מכי מהדרו
אפיייהו מאבילא דסיכרא חייל אבילות, ולכן עשו אבל, דלדידהו
כמו שנסתם הגולל. ולכן אמרו אבל כבד זה למצרים, דאילו לבניו
עדיין לא חיילא אבילות עד הקבורה. ולכן שב אחרי קברו אביו
(פסוק יד), אחרי מופלג, ששהו ז' ימים. ולמאן דאמר אחרי סמוך
(בראשית רבה, לך לך, מד, ה), הוא כמו שכתב בשלחן ערוך (יורה
דעה שצג, ב) שאם הוא קרוא להמושל, שכן אמר (פסוק ה)
ואשובה, ודו"ק¹⁴.

ולכן חל עליהם האבלות מיד עוד לפני סתימת הגולל, [אף על פי שאינם בני
ביתו אבל לכבודו קבלו עליהם אבלות], אבל בניו ובני ביתו שהלכו אחר
מיטתו עד לאחר הקבורה, לא חל עליהם האבלות עד לאחר סתימת הגולל,
לכן אמרו בפסוק יא "אבל כבד למצרים", דוקא למצרים ולא לבניו,
שעליהם לא יחול האבלות עד לאחר סתימת הגולל, ומיושב דקדוק א' ב'.
א. ה. אבל צריך ביאור, הא כתיב (פסוק י) "ויעש לאביו אבל שבעת ימים".
וצריך לומר, שעשה זאת למצרים שחוזרים למצרים, ולכן לא כתוב ויתאבל
על אביו. וכן הוא מוכח, שהרי אם היה זה אבל של יוסף מדוע רק יוסף
התאבל, הא כל בני יעקב היו צריכים להתאבל, אלא שיוסף עשה שם מעמד
של אבל שבעת ימים למצרים. ובזה מתבאר כפותר ופרח ביאור הכתוב,
וירא יושב הארץ כו', שראה שיוסף עשה מעמד אבלות, אמר יושב הארץ,
שאבלות זו היא למצרים ולא לבני יעקב].

אבל לאחר שעשו סתימת הגולל, התאבלו על יעקב, ולכן כתוב בפסוק יג
"אחרי קברו את אביו", ללמד שלא חזרו מיד לאחר הקבורה למצרים, אלא
ישבו שם שבעת ימי אבלות לאחר סתימת הגולל, ורק לאחר מכן חזרו,
דלשון "אחרי" הוא מופלג (בראשית רבה, לך לך, מד, ה). ובאמת היא
מחלוקת בבראשית רבה (שם), דיש מי שאומר שאחרי הוא סמוך, ולשיטתו
צריך לומר, שהתורה באה לומר, שאף על פי שהיו צריכים לעשות שבעת
ימי אבלות ולהמתין לאחר הקבורה, מכל מקום, יוסף לא היה יכול להמתין,
כיון שאמר למלך שמיד ישוב, [והוכרח לזה כיון שהיה מושל במצרים, ולא
היה מי שימלא את מקומו], ופסק הרמ"א ביורה דעה (שצג, ב) שאם קרא
מושל לאבל בתוך ימי אבלותו, יכול ללכת, לכן יוסף היה צריך לחזור מיד,
וממילא כל בני ישראל היו צריכים לחזור יחד עם יוסף, ומיושב דקדוק ג'.

¹⁴ תמצית דבריו: הטעם שהתאבלו על יעקב לפני הקבורה, כי
המצרים שבאו עם רכב ופרשים וסוסים, לא יכלו להכנס לארץ
כנען, שלא יראו שבאו להלחם, לפיכך כשהגיעו לגבול ארץ

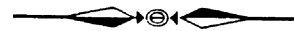
[יח]

(ג, י) וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֶן הָאֶטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד
גָּדוֹל וְכַבֵּד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים:

מדוע התאבלו על יעקב לפני הקבורה

(ג, י) ויעש לאביו אבל שבעת ימים. בירושלמי¹³ מועד קטן (ג, ה)
דרשו ז' ימי אבילות. והיינו לכל חיל פרעה אשר לא יכלו עבור
בארץ אחרת, כמו בסוס ורכב ופרשים, והוי בעי לאהדורי מגבול

נשבע - כיון שקברו של יעקב היה תפארת למצרים, ומצרים עשו
את יוסף מלך, ועשו לו הרבה טובה, לא מן הראוי להיות כפוי
טובה להישבע לאביו שיוציאו ממצרים, לכן אמר שאביו השביעו,
וחלה השבועה, כיון שאדם יכול להשביע על רשותו, ויעקב אביו
לא מת, וגופו ברשותו להשביע שלא יקרבונו, במצרים.

[יח]

¹³ [יח] (ג, י) "וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֶן הָאֶטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל
וְכַבֵּד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים" ע"כ. יש דקדוק: א. בפסוק י'
כתוב שעשו אבל שבעת ימים, ואמרו בירושלמי מועד קטן (ג, ה) דמכאן
יש ללמוד לאבלות שבעה ימים. וקשה, הא לפני קבורה אין אבלות (יורה
דעה שעה, א), אלא אוננות בלבד, ואיך עשו אבלות לפני הקבורה. ב. בפסוק
יא כתוב שאמרו "אבל כבד למצרים", למה דוקא למצרים, וכי בני וביתו
לא התאבלו עליו. ג. בפסוק יד כתוב "וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרָיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל
הָעֹלִים אִתּוֹ לְקַבֵּר אֶת אָבִיו אֲחֵרֵי קָבְרוֹ אֶת אָבִיו". ומה שכתב אחרי קברו
את אביו צריך ביאור, הרי כבר לפני כן בפסוק יג כתוב שקברו את יעקב,
ומדוע חזר הכתוב שוב "אחרי קברו את אביו".

ונראה על פי מה שאמר רבא במועד קטן כב, א שהיו מוליכים ארונות מבבל
לארץ ישראל, ולא כל הקרובים היו יכולים לעלות לארץ ישראל, ומלויים
מיל וחוזרים, ואמר רבא, שלאחר שמחזירים הפנים משער החיצון של העיר
ומגרשה לחזור לבית, מתחיל להם האבלות, אבל אלו שמלויים את המטה,
לא חל עליהם האבלות עד סתימת הגולל.

והנה בפסוק ט כתוב שעלו עם יוסף רכב ופרשים וסוסים, ואלו לא היו
יכולים להכנס לגבול ארץ אחרת, [שהנכנסים ברכב ופרשים וסוסים באים
להלחם], ולכן כשהגיעו לגבול ארץ כנען, החזירו פניהם לחזור למצרים,

משך חכמה

פרשת ויחי, פסקא יב - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(עקב לח), ובתוספתא סוטה (סוף פרק י) אמר, דכיון שמת יעקב חזר הרעב למקומו. וכתוב (מז, יז) וינהלם בסוסים כו' ולזה אמרו, דגם סוסים וחמורים הרגישו במותו של יעקב, ופשוט¹⁶.

[יט]

(ג, י) וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֶן הָאֶטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים:

מה כונת חז"ל שהסוסים התאבלו על יעקב

(ג, י) מספד גדול וכבד מאוד. תנא¹⁵, אפילו סוסים אפילו חמורים (סוטה יג, א). דחמור ידע אבוס בעליו (ישעיהו ג, א), ובספרי

כלכול ונאמר להלן כלכול, מה כלכול האמור כאן רעב, אף כלכול האמור להלן רעב" ע"כ.

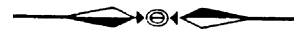
והנה בשנה הראשונה של הרעב כתוב שיוסף קנה מהם את הסוסים והחמורים בשכר התבואה שנתן להם, כדכתיב (מז, יז) "וַיָּבִיאוּ אֶת מִקְנֵיהֶם אֶל יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לָחֶם בְּסוּסִים וּבְחֲמֹרִים הַצֵּאֵן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֲמֹרִים וַיִּנְהַלְם בְּלָחֶם כָּל מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא" ע"כ. וללא ספק כשמת יעקב והתחיל הרעב, גם כן קנה יוסף מהם חמורים וסוסים, כיון שבודאי שוב לא היה כסף לתבואה, כשם שבשנה הראשונה לרעב עשה כן.

ועל פי זה מבואר היטב כונת חז"ל. שכשמת יעקב והתחיל הרעב ומכרו את הסוסים והחמורים לפרעה בשכר התבואה, גם החמורים והסוסים הרגישו צער במותו של יעקב, כיון שנמכרו לבעלים אחרים, ויודע חמור אבוס בעליו וקשור אל בעלים אלו, וכיון שנמכרו נצטערו שנמכרו לבעלים אחרים, וזה כונתם שהתאבלו, היינו שהרגישו צער כאכל שמצטער.

א. אבל יש לדקדק, הרי גם בשנה הראשונה לא מכרו את הסוסים, אלא לאחר שנגמר הכסף, כדכתיב (פרק מז, טו-טז) "וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאָרְץ מִצְרַיִם וּמֵאָרְץ כְּנָעַן וַיָּבִיאוּ כָּל מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר הִבָּה לָנוּ לָחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְדָּךְ כִּי אֶפְסוּ כֶּסֶף: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם אֶפְסוּ כֶּסֶף, אִם כֵּן מְדוּעַ מִיֵּד בְּפִטְרִית יַעֲקֹב כָּבַר מִכְרוּ אֶת הַסּוּסִים, וְהָרִי עֲבְרוּ רֵק עֲבְרוּ אַרְבַּעִים יוֹם. וְנֹרָא, דבאמת החניטה היתה ארבעים יום (ג), אבל לא מבואר בתורה כמה זמן היה מאז שביקש מבית פרעה שיניחו לו לצאת, ועד שיצאו לדרך, וזה היה עוד הרבה זמן, עד שיוסף היה יכול לצאת עם כל משפחתו ולהשאיר אחר תחתיו בזמן הזה, ואז כבר תם הכסף].

¹⁶ תמצית דבריו: מה שאמרו חז"ל שהסוסים התאבלו על יוסף, הכונה שמחמת הרעב שחזר כשמת יעקב, הוכרחו למכור את הסוסים ליוסף, והחמור והסוס נאמן לבעליו ומצטער שנמכרו לאחר. והתאבלו, היינו יצטערו כאבלים.

ישראל חזרו למצרים, ומי שאינו הולך אחר המטה, חלה עליו אבלות מיד שמחזיר פניו מהמטה, לכן "אבל הוא למצרים". אבל על בניו חלה האבלות רק לאחר סתימת הגולל.

[יט]

¹⁵ [יט] (ג, י) "וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֶן הָאֶטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים" ע"כ. אמרו חז"ל (סוטה יג, א), על הא דכתיב "מספד גדול וכבד" וז"ל, מהו לשון כבד וגדול, "מספד גדול וכבד מאד - תנא: אפי' סוסים ואפילו חמורים" ע"כ. וצריך ביאור מה כונתם בזה, וכי סוסים וחמורים מתאבלים, וכי בעלי דעה נינהו.

ונראה, דהנה כתיב (ישעיהו ג, א) "יָדַע שׁוֹר קִנְיֹה וְחֲמֹר אָבוֹס בְּעֵלְיוֹ יִשְׁרָאֵל לֹא יָדַע עֲמִי לֹא תִּבּוֹנֵן", ופירושו, שהחמור מרגיש את האבוס שבעליו נותנים לו, ונאמן לבעלים אלו, ואם בעלים אלו מוכרים אותו לאחר, צר לו לחמור, כי הוא נאמן לבעלים אלו, וכדברי הנביא שמוכיח את ישראל שאינם נאמנים לבעליהם, הוא הקב"ה, שאפילו חמור קשור למי שנותן לו אבוס.

ואיתא בספרי (עקב, לח) וז"ל: "ויברך יעקב את פרעה, במה ברכו שנמנעו ממנו שני רעב שנאמר (בראשית, נ כא) ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם, מה כלכול האמור להלן בשני רעבון הכתוב מדבר, אף כלכול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר כו'. כל זמן שהצדיקים בעולם ברכה בעולם, נסתלקו צדיקים מן העולם, נסתלקה ברכה מן העולם" ע"כ. משמע שכשמת יעקב נסתלקה הברכה, וחזרו שני הרעב.

והוא מפורש בתוספתא סוטה (פרק י הלכה ט) וז"ל "עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב שנאמר כי זה שנתים הרעב וגו', משירד מהו אומר, הא לכם זרע וזרעתם את האדמה אמר ר' יוסה, כיון שמת יעקב אבינו היה רעב ליושנו, שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם, נאמר כאן